

“O‘ZBEK FILOLOGIYASINING DOLZARB
MASALALARI VA UNI O‘QITISH
METODIKASI MUAMMOLARI” mavzusidagi
IV XALQARO AN‘ANAVIY
ILMIY-AMALIY ANJUMAN

2025-yil 9-dekabr

ANJUMAN
MATERIALLARI

Jizzax - 2025

www.jdpu.uz

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA‘LIMI VAZIRLIGI**

**ABDULLAQODIRIY NOMIDAGI
JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

FILOLOGIYA FAKULTETI

O‘ZBEK ADABIYOTINI O‘QITISH METODIKASI KAFEDRASI
tomonidan tashkillashtirilgan

**“O‘ZBEK FILOLOGIYASINING DOLZARB
MASALALARI VA UNI O‘QITISH METODIKASI
MUAMMOLARI”**

mavzusidagi

**IV XALQARO AN‘ANAVIY ILMIY-AMALIY ANJUMAN
MATERIALLARI**

(2-kitob, III-VI shu‘balar)

JIZZAX-2025

37.	TURSUNPO‘LATOVA LOBAR. Til tizimdagi shakl va ma’no uyg‘unligi	139
------------	---	------------

IV. ADABIY MANBANI MATNIY TADQIQ ETISHNING USTUVOR VAZIFALARI

Shu’ba raisi: f.f.f.d. (PhD), dotsent Ne’matova Hulkar Abdulbakiyevna
Kotibi: f.f.f.d. (PhD), dotsent v/b. Tulishova Gulzina Ravshanovna

T/r	Mualliflar va maqolalar	Sahifasi
1.	ЖЎРАЕВ ЖАЛОЛИДДИН. Шайх Озарий шахсияти ва ижодий мероси	142
2.	JO‘RAYEV JAMOLIDDIN. Haydar Xorazmiyning “Me’rojnomasi” nomli asari uchun chizilgan miniatyuralari xususida	151
3.	XUDIYEVA VƏZUFƏ. Birinci Bakı Türkoloji Qurultayma dair Azərbaycan arxivlərində saxlanılan sənədlər	158
4.	УМУРЗОҚОВ БАҲРИДДИН. Тўрт тахаллусда ижод қилган воиз-адиб	167
5.	BEKOVA NAZZORA, KOMILOVA ZEBINISO. Imlo Buxoriy she’riyatining mavzular ko’lami	177
6.	SOYIROV SUNATULLA. “Qissai Sayqaliy” asarining kompozitsiyasi haqida ayrim mulohazalar	180
7.	DO‘STOVA SURAYYO. “Tazkırayı shuaro” qo’lyozmalarida masnaviylardagi matniy farqlar	186
8.	DO‘STOVA SURAYYO. 7421 raqamli “Xorazm tarixi” qo’lyozmasi	190
9.	YULDASHEV BAXODIR. Mutarriziyning “Misbah” asari va undagi omillar nazariyasi	195
10.	XURRAMOVA TO‘LG‘ANOY. Termiziy allomalarning ilmiy merosi	200
11.	G‘ULOMOV SAIDA’ZAMXON. Sayyid sharif jurjoniyning “nahv-i mir” asari	203
12.	TURATOVA MASHHURA. Komron Mirzo devonida ilm-fan va san’at bilan bog‘liq so`zlar	204

13. Рашахот. ЎзР ФА ДАМ кўлэзмалар фонди. Кўлэзма № 33.
14. Стори Ч.А. “Персидская литература” био-библиографический обзор”. Перевод с английского, переработан и дополнил Ю.Э.Брегель. Том 1. Изд. “Наука”.- Москва, 1972.
15. Türküye yazma eserları toplu katalogu. – Ankara, 1994.
16. Фахруддин Алий Сафий. Рашахот. – Т., 2004.
17. Эркинов А., Полвонов Н., Аминов Х. Муҳаммад Раҳимхон II – Феруз кутубхонаси фихристи. – Тошкент.: Янги аср авлоди, 2010.
18. Хондамир. «Башар аҳли сийратидан хабар берувчи дўст» китоби. Заҳириддин Муҳаммад Бобур ҳаёти ҳақидаги боблар. Форс тилидан таржима, кириш сўзи ва изохлар муаллифи: Бекжонов И. – Тошкент.: SHARQ, 2011.
19. Ҳирз ал-амон мин фитан ал-замон. ЎзР ФА ШИ кўлэзмалар фонди. Кўлэзма № 8303/2.
20. ЎЗМЭ, 5-том. – Тошкент., 2003.

IMLO BUXORIY SHE’RIYATINING MAVZULAR KO‘LAMI

*Bekova Nazzora Jo‘rayevna,
BuxDU professori, f.f.doktori
Komilova Zebiniso Botir qizi.
BuxDU magistranti*

O‘zbekiston mumtoz adabiy merosi Sharq madaniyatining ajralmas qismi hisoblanadi. Unda diniy, axloqiy va falsafiy g‘oyalar mujassam bo‘lib, asrlar davomida xalq ma’naviyatini shakllantirishga xizmat qilib kelgan. Shunday bebaho durdonalardan biri bu - “Devon Imloyi Buxoriy”dir. Mazkur asar Alhoda nashriyoti tomonidan chop etilgan bo‘lib, uning tayyorlanishida O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi Sharqshunoslik instituti mutaxassislari bevosita ishtirok etishgan. Qo‘lyozmalar asosida tiklangan ushbu nashr nafaqat adabiyotshunoslar, balki tarixchi va ma’naviyatshunoslar uchun ham qimmatli manba hisoblanadi. Bugungi kunda milliy merosni o‘rganish, uni yoshlarga yetkazish va adabiyotning tarbiyaviy ahamiyatini kengaytirish dolzarb masalaga aylangan. Shu nuqtayi nazardan “Devon Imloyi Buxoriy”ni tadqiq etish nafaqat tarixiy zarurat, balki bugungi kun uchun ham muhim ilmiy vazifadir.

“Devon Imloyi Buxoriy” tarkibida diniy-ma’rifiy, tasavvufiy, axloqiy va falsafiy ruhdagi ko‘plab she’rlar jamlangan. Asarda Allohga muhabbat, ilmning ahamiyati, sabr-toqat, halollik, dunyoga haddan tashqari berilmaslik kabi mavzular keng yoritiladi. Bunga misol tariqasida quyidagi misrani keltirishimiz mumkin.

Forscha:

*Ey mah-e hosn, posht-e nazar kon be su-ye ma
Zahed shekaste bad do dastat kea z hasad
Bostan-e ons, banda mag 'ir az gonah
'Efvat makon, made be nowbahar sabu-ye ma*

Ma'nosi:

*Ey go 'zallik oyidek yuzli, biz tomonga nigoh tashla,
Eyzohid, hasad sabab qo 'llarin sinib kestin.
Ey mehr bog 'i, guhoh uchun qo 'limni ushlama,
Poklik qilmaysanmi, bahorning qadahini bizga bermaysanmi.*

Ushbu misrada shoir guhoh qilishdan qaytish, hasad qilmaslik, doimo pok bo'lish kabi fazilatlarni ilgari surgan. Shoirning asosiy maqsadi insonni ruhiy poklanishga, komillikka va ma'naviy yuksalishga chorlashdir. She'rlarda dunyo boyliklari va mol-mulkning o'tkinchiligiga urg'u berilib, haqiqiy baxt faqat ilm, diyonat va ruhiy tozalikda ekanligi uqtiriladi. Asarda ilmga berilgan yuksak e'tibor ham alohida o'rin tutadi. Shoir ilmni insonning qalb ko'zgusi deb biladi. Ilm orqali inson nafaqat dunyoviy, balki oxirat saodatiga ham erisha oladi. Shu bois devon o'z davrida ilm ahliga katta ta'sir ko'rsatgan. Adabiy xususiyatlari "Devon Imloyi Buxoriy" o'z davrining yuksak badiiy namunalaridan biridir. She'rlarda tashbeh, istiora, tajnis, tanosib kabi badiiy san'atlar keng qo'llangan. Masalan:

Forscha

*Doshman bo vadkasi ke namayad dava-yi ma,
Juz 'ishqi dust, kist shavad rahnama-yi ma?
Az ghayr khar sar ke guzarad ba pa-yi ma?
Ghayr az riza-yi dust che bashad riza-yi ma?
Bashad hazar martaba kamtar baqa-yi ma,
Az may shavad gushada dil-i bi-nava-yi ma.*

Ma'nosi:

*Bizning dardimizga davo ko'rsatgan kishi-dushman bo'lur,
Do'stning ishqidan boshqa kim bizga yo'l ko'rsatadi?
Begonadan tikan va ranjdan boshqa narsa oyog'imiz ostiga
tusharmikan?*

*Do'stning rizosidan boshqa narsa biz uchun rozi bo'lishi mumkinmi?
Bizning umrimiz ming marotaba oz bo'lsa ham,
May(ishq sharobi) bilan g'amgin ko'nglimiz ochilib, kengayadi.*

Misralarda ko'pincha Qur'on oyatlari va hadislarining ma'nolari badiiy tarzda ifodalangan bo'lib, ular asarga diniy-falsafiy ruh bag'ishlaydi.

Forscha:

*Ki bud tan parvaridan peshayi atvor-i mā
Boshad az afghān-i bulbul rawnaq-i gulzor-i mā
Az tama'parhez mī-so'zad dil-i bīmār-i mā*

*Pur bud az husn-i ān mah kūcha-yi bozār-i mā
Dar guzar az fikr-i ta 'mīr-i fano, memār-i mā
Maslahat rā xanda mī-āyad ba īn kirdār-i mā*

Tarjimasi:

*Tanparastlik - bizning yo 'limiz emas,
Bulbul nolasidan yashnar bog 'imiz, nafas.
Tama 'ni tark etish - dil dardiga davo,
Go 'zal mah husnidan to 'lgan bizning ko 'chamiz.
Biz - foniy dunyo ta 'miridan o 'tgan me 'morlar,
Bizning bu yo 'limizdan maslahat ham kuladi, azizlar.*

Tahlil:

Bu baytlarda shoir nafsni tiyish, sabr, va ruhiy yuksalish g'oyasini kuylaydi. "Tanparastlik" - moddiylik, nafs quliga aylanishni bildiradi; shoir esa bunga qarshi ruhiy poklikni qo'yadi.

Bulbul nolasining "gulzarga fayz berishi" - inson qalbidagi dard va muhabbatning yaratuvchan kuchini ramziy ifoda etadi.

Tama'dan voz kechgan "dil bemor" - Alloh ishqida kuyar qalbdir.

Shoir dunyoning o'tkinchi ta'miridan voz kechib, fanoga - o'zligini yo'qotish orqali haqiqiy komillikka intiladi. Bu - naqshbandiyona tafakkur, tasavvufning asosiy ma'nosi.

*Giryayi shām o sahar az kaf made dar rāh-i 'ishq
Muhtasib oftad ba pāy-i kham, kharābātī shavad
Jon fido kardan nishon-i himmat-i mardān ke hast
Az firāq shu 'la khūyī ān qadar kāhīda 'im
Boda-nūshī sāz, amlō az malāmat gham makhur
Shu 'la-yi xūbī ān qadar mā rā basūkht o barīda 'im*

Tabdili:

*Ishq yo 'lida kecha-yu kunduz yig 'lashni qo 'yma,
Bir kun muhtasib ham mayxonaga yiqilar, xarobotlik bo 'lar.
Jonni fido etish - mardlikning eng oliy belgisi,
Ayriliq alangasi bizni shunchalar so 'ndirdi, yo 'qotdi.
May ich, ey do 'st, malomatdan qo 'rqma, g'am yema,
Go 'zalning shu 'lasidan biz kuydik, tozalangandek bo 'ldik.*

Tahlil: Bu she'r ishq, sadoqat va fano (yo'q bo'lish) g'oyalarga bag'ishlangan. Shoir kecha-kunduz yig'lashni - ya'ni Allohni sevish yo'lida sabr bilan iztirob chekishni - poklanish vositasi deb biladi. "Muhtasib" - riyokor din egasi ramzidir; u ham oxirida ishq mastligiga taslim bo'ladi. Jonni fido etish - sufiyona mardlik belgisi. Bu "nafsni qurbon qilish"dir. May ichish - tasavvufda "ilohiy mastlik", ruhiy ozodlikni bildiradi. Shoir "go'zalning shu'lasidan kuyish"ni ma'naviy tozalanish, Alloh ishqida yo'q bo'lish deb talqin qiladi.

Shoirning ijodi Alisher Navoiy, Hofiz, Sa'diy kabi mumtoz shoirlarning an'analari bilan uyg'unlashib ketadi. Ammo u bu g'oyalarni o'z davrining ijtimoiy hayotiga moslashtirib, milliy adabiy muhitda qayta talqin qilgan.

Devonning yana bir o‘ziga xos jihati uning tilida namoyon bo‘ladi. Fors-tojik adabiyotiga mansub bo‘lishiga qaramay, unda turkiy xalqlarga xos iboralar, ma’naviy qadriyatlar ham sezilib turadi. Bu esa asarning keng kitobxonlar ommasiga yaqinlashuviga xizmat qilgan.

Ma’naviy va tarbiyaviy ahamiyati. Bugungi kunda “Devon Imloyi Buxoriy”ni o‘rganish yoshlar tarbiyasi uchun alohida ahamiyatga ega. Chunki unda ilgari surilgan g‘oyalalar - halollik, sabr-toqat, ilmga chanqoqlik, dunyo lazzatlariga berilmaslik va Allohga muhabbat - har bir inson uchun umumbashariy qadriyat hisoblanadi. Asar yoshlarni milliy va diniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashda, ularni vatanparvar, diyonatli va komil inson sifatida shakllantirishda katta o‘rin tutadi. Devon nafaqat adabiy meros, balki ma’naviy-ma’rifiy qo‘llanma vazifasini ham bajaradi. Shuningdek, globallashuv sharoitida yoshlarning ongini turli yot g‘oyalardan asrashda, ularni milliy o‘zlik va madaniyatga sodiq etib tarbiyalashda bunday mumtoz asarlarning o‘rni beqiyosdir.

“Devon Imloyi Buxoriy” Sharq mumtoz adabiyotining bebaho yodgorliklaridan biridir. U o‘zida diniy, axloqiy va falsafiy g‘oyalarni mujassam etib, nafaqat o‘z davrida, balki bugungi kunda ham dolzarb ahamiyat kasb etadi. Xulosa qilib aytganda, “Devon Imloyi Buxoriy” milliy adabiy merosimizning yorqin namunasi bo‘lib, u nafaqat o‘tmishni anglash, balki bugungi va kelajak avlodni ma’naviy tarbiyalashda ham beqiyos ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Devon Imloyi Buxoriy. – Eron: Alhoda nashriyoti, yil.
2. O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi Sharqshunoslik instituti qo‘lyozmalari fondi.
3. Karimov, I. “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch”. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
4. Sharq mumtoz adabiyoti tarixi. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Universitet, 2012

“QISSAISAYQALIY” ASARINING KOMPOZITSIYASI HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR

*Soyipov Sunatulla Normatovich,
JDPI dotsenti*

XVIII asrning ikkinchi yarmida yashab ijod etgan Sobir Sayqaliy o‘z davrining taraqqiyparvar ijodkorlaridan biri bo‘lib, u o‘z davrida o‘zbek dostonchiligining eng ilg‘or an‘analarini davom ettirib, ko‘plab qimmatli asarlar yaratdi.

**FILOLOGIYA FAKULTETI
O‘ZBEK ADABIYOTINI O‘QITISH METODIKASI KAFEDRASI**

**“O‘ZBEK FILOLOGIYASINING DOLZARB MASALALARI VA UNI
O‘QITISH METODIKASI MUAMMOLARI”**

mavzusidagi

**IV AN‘ANAVIY ILMIY – AMALIY XALQARO ANJUMAN
MATERIALLARI**

(2-kitob, III-VI shu‘balar)

Muharrir: S.Normammedov

Musahhah: J.Murtozayev

Sahifalovchi: G.Kadirova

Guvohnoma № 14-0003, 30.04.2020 Ofset qog‘ozi. Bosishga ruxsat etildi
10.12.2025 Format A4. Garnitura «Times New Roman». Shartli bosma taboq
31,37 Adadi 100 nusxa. Buyurtma № 61

JDPU tahririy-nashriyot bo‘limida chop etildi.

130100, Sh.Rashidov shohko‘chasi, 4-uy

Tel./faks: (+99872) 226-02-93

(+99893) 305-85-00